

Молодь і ринок

№5 (172) травень 2019

ЗМІСТ

Григорій Васянович, Емілія Костишин, Ірина Бабій

Духовні цінності і смисли людського буття у світоглядних пошуках Тараса Шевченка
(До 205 річниці від дня народження геніального українського поета, мислителя, педагога).....6

Олена Квас, Іванна Земан

Музейна педагогіка як інструмент розширення освітнього простору.....12

Роксоляна Швай

Аксіоцентризм, пайдоцентризм та сучасний освітній процес.....17

Oresta Karpenko

Pedagogiczne zasady funkcjonowania SOS – wiosek dziecięcych na Ukrainie.....22

Петро Волянський, Юрій Ковровський, Віктор Михайлов

Застосування інтерактивних освітніх технологій у навчанні керівного складу і фахівців,
діяльність яких пов'язана з організацією та здійсненням заходів з питань цивільного захисту.....29

Віталій Бойчук, Володимир Уманець

Застосування електронних освітніх ресурсів як інноваційний чинник
удосконалення підготовки майбутніх педагогів.....39

Olha Mahdiuk

Theoretical basis for the development of foreign
grammatical competence in the process of students of philological specialities training.....45

Ольга Романчук, Мирослава Данилевич

Понятійний апарат і термінологія системи підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту.....50

Вікторія Гринько

Використання цифрових технологій для формування у майбутніх учителів умінь XXI століття.....56

Наталія Гаврилюк

Професійна компетентність та самореалізація студентів як педагогічна проблема.....62

Алла Загородня

Спеціалізовані школи як провісники профільного навчання у 90-х роках XX століття.....66

Євгенія Черняк, Анна Карецька

Методичні аспекти формування професійно важливих виконавських якостей
учнів шкіл естетичного спрямування.....73

Олена Малінка

Комунікативна спрямованість навчального процесу
як необхідна передумова розвитку у студентів мотивації до вивчення іноземної мови.....79

Роман Попов

Розвиток автономності студентів закладів вищої освіти: валентно-фрактальний вимір розуміння проблеми...84

5. Kontsepsiia serednoi zahalnoosvitnoi natsionalnoi shkoly Ukrainy (1991). [The concept of national secondary school Ukraine]. *Sov. education*. Vol 65, pp.1–3. [in Ukrainian].
6. Kontsepsiia stanovlennia merezhi serednikh zakladiv osvity dlia rozvytku tvorchoi obdarovanosti (1996). [The concept of formation of a network of secondary education institutions for the development of creative talent]. Information collection of the Ministry of Education. Vol. 17–18, 53–64 [in Ukrainian].
7. Kushnir, V. M. (2016). Profilne navchannia v istorii rozvytku vitchyznianoï shkoly (druha polovyna XIX – XX st.) : monohrafiia [Profile training in the history of the development of the national school (second half of XIX – XX centuries.): monograph]. Uman, p.409. [in Ukrainian].
8. Monakhov, V. M. (1990). Dyfferentsyatsiia obuchenya v srednei shkole [Differentiation of education in high school]. *Soviet pedagogy*. Vol. 8, pp.42–47. [in Ukrainian].
9. NMTs Profilnoho navchannia Naukovo–metodychnoho tsentru profilnoho navchannia Instytutu pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity Kyivskoho universytetu imeni Borysa Hrinchenka [NMC of Profile training training of the Scientific-methodical center of profile education of the Institute of postgraduate pedagogical education of the Borys Grinchenko Kyiv University]. [Electronic resource]. Available at: https://sites.google.com/site/smcprofil/materials/for_organizers/material_1 [in Ukrainian].
10. Polozhennia pro himnazii. Informacijnyj zbirnyk Ministerstva narodnoyi osvity Ukrayinskoyi RSR (1992). [Regulations of the gymnasium]. Vol. 15–16, pp.17–22. [in Ukrainian].
11. Polozhennia pro serednii zahalnoosvitnii navchalno-vykhovnyi zaklad (1993). [Regulations of general secondary educational institution]. *Education*. Vol. 29, pp.8–9. [in Ukrainian].
12. Pro Natsionalnu doktrynu rozvytku osvity : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.06.2013 344/2013 [About the National Doctrine of Education Development: Decree of the President of Ukraine from 25.06.2013, No 344/2013]. [Electronic resource]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> [in Ukrainian].
13. Pro osvitu : zakon Ukrainiskoi Radianskoi Sotsialistychnoi Respubliki vid 23.05.1991 № 1060-XII (1991). [About education: the law of the Ukrainian Soviet Socialist Republic from 23.05.1991, No 1060-XII]. *Sov. school*. Vol. 9, pp.5–19. [in Ukrainian].
14. Prohrama rozvytku narodnoi osvity Ukrainiskoi RSR na perekhidnyi period (1991–1995 rr.) [Program of development of national education of the Ukrainian SSR for the transitional period (1991–1995)]. Information collection of the Ministry of National Education of the Ukrainian SSR. Vol. 15–16, pp.4–3. [in Ukrainian].
15. Tymchasove polozhennia pro seredniu zahalnoosvitniu shkolu Ukrainy (1992). [Provisional Provision on Secondary School of Ukraine]. Information collection of the Ministry of National Education of Ukraine. Vol. 15–16, pp.3–17. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.03.2019

“Була б мета поставлена – а ланцюжок проб і помилок сам приведе до бажаного результату”.

*Харукі Мураками
японський письменник і перекладач*

“Кожна людина повинна переважно братися за те, що для неї можливо і що для неї пристойно”.

*Арістотель
давньогрецький вчений-енциклопедист*

“Самостійні думки витікають тільки із самостійно придбаних знань”.

*Костянтин Ушинський
український педагог*

УДК 378:159.922

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.171034>

Євгенія Черняк, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри інструментального виконавства та музичного мистецтва естради
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Анна Карецька, студентка магістратури кафедри інструментального виконавства
та музичного мистецтва естради
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ВИКОНАВСЬКИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ ШКІЛ ЕСТЕТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

У статті розглянуто методичні аспекти формування професійно важливих виконавських якостей в процесі підготовки учнів шкіл естетичного спрямування до умов музичної діяльності. Представлені результати констатуючого та формуючого експериментів. Визначено перспективні напрямки формування професійно важливих виконавських якостей у різних типів виконавців. Доведено, що ефективному формуванню професійно важливих виконавських якостей музиканта сприяє використання комплексу методів, адекватних певним типам виконавців.

Ключові слова: професійно важливі виконавські якості; індивідуально-психологічні особливості; учні шкіл естетичного спрямування; виконавська діяльність.

Табл. 1. Літ. 6.

Yevheniya Chernyak, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor
of the Instrumental Performance and Variety Arts Department
Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University

Anna Karetska, Master Student of the Instrumental Performance and Variety Arts Department
Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University

METHODICAL ASPECTS OF FORMATION OF PROFESSIONALLY IMPORTANT QUALITIES OF STUDENTS OF SCHOOLS OF AESTHETIC ORIENTATION

The article defines the effective methods that contribute to the formation of optimal individual complexes of professionally important qualities of students of musical schools. The state of the problem under investigation in the scientific literature, musical-pedagogical theory and in practice is analyzed. It is established that each type of performer corresponds to a certain individual psychological and performing complex of qualities (achievement of the professional and psychologically necessary level of readiness for concert, skills of self-regulation in order to achieve stability and reliability, a control of their emotional sphere, an ability to choose the appropriate type of style of behavior and definition of "personal" repertoire).

The individual-psychological features of a musician (extraversion-introversion, rigidity-plasticity, reaction rates, emotional balance-excitement, general activity) are found to be an important component of a hierarchically interconnected complex of professionally important performing qualities that are significant to the musician's activity.

In the course of the experiment, the dynamics of changes in individual indicators of a complex of professionally important performer qualities of students is considered. According to the results of the research, significant improvements were made to the individual components of the complex of professionally important qualities of students of musical schools, individual and psychological peculiarities of its manifestation were revealed.

According to the specific characteristics of adaptation of students to the concert, they are differentiated into three groups (types): universal, reproductive and complex.

It is noted that perspective directions of formation of professionally important performance qualities are: compensatory complement of weak and strong types, compensatory interconnection of strong types, correction of introverted type in the direction of extroverted.

It has been outlined that the optimally formed for a certain type of musician a complex of professionally important performing qualities makes it possible to demonstrate maximum results in a variety of musical-performing activity.

Keywords: professionally important qualities; individual psychological features; students of schools of aesthetic direction; activities of instrumentalists.

Постановка проблеми. Невід'ємною інструменталістів виступає цілісна система частиною професійно спрямованої якостей, необхідних та достатніх для підготовки майбутніх музикантів-оптимального функціонування психічних,

психофізіологічних, нейрофізіологічних механізмів виконавського процесу. Розвиток професійно важливих якостей розглядається як цілісна ієрархічно пов'язана система генотипичних, фенотипичних ознак в мікро- та макроумовах (зовнішніх та внутрішніх). Зовнішні умови підрозділяються на декілька аспектів. В мікророззначенні – це оптимальні індивідуальні моделі “виконавської” поведінки. У макророззначенні – цілісна ефективно взаємодіюча система навчання. Зовнішні умови враховують індивідуально-психологічні особливості учнів. Тому, внутрішні умови передбачають певну сформованість у майбутнього музиканта цілісного комплексу професійно важливих якостей.

Вищевказане свідчить про необхідність врахування індивідуально-психологічної схильності, гендерних відмінностей музикантів до виконавської діяльності вже в процесі профорієнтаційного відбору учнів [2, 6].

Аналіз основних досліджень та публікацій.

Сучасні науково-методичні дослідження в галузі психології, психофізіології, музикознавства, педагогіки розглядають комплекс професійно важливих виконавських якостей як багатоаспектне, ієрархічно взаємозв'язане поняття [3]. Специфіка індивідуального прояву означеного комплексу у виконавській діяльності учнів дитячих музичних шкіл визначає необхідність ретельного розгляду окремих його компонентів [1, 3]. Серед них – індивідуально-психологічні ознаки (темперамент, біфункціональні показники), загальний рівень музичної підготовки та його особливості, рівень сформованості емоційно-вольових, психомоторних, когнітивних якостей та їх відображення в надійності, стабільності, артистизмі виконання, активність учнів в процесі виступу та в період підготовки до нього. Поетапне пристосування індивіда до різноманітних умов майбутньої виконавської діяльності простежується у постійній взаємодії всіх цих компонентів [6].

Мета статті – визначення ефективних методів, які сприяють формуванню оптимальних індивідуальних комплексів професійно важливих виконавських якостей учнів дитячих шкіл естетичного спрямування.

Виклад основного матеріалу. Вищевказані закономірності спостерігалися нами під час проведення дослідно-експериментальної роботи з учнями дитячих музичних шкіл різного віку від другого до сьомого класу. Експеримент проводився на базі Новотроїцької дитячої музичної школи та Генічеської мистецької школи в період з вересня 2017 по квітень 2019 року. Дослідження

проводилося в три етапи: констатуючий, формуючий та заключний.

Під час проведення констатуючого експерименту розглядалися найважливіші компоненти комплексу професійно важливих виконавських якостей, визначалися рівні його сформованості в учнів на даний період та намічались подальші перспективи його розвитку. За допомогою моделювання різних форм виконавської діяльності в учнів окреслювалися позитивні та негативні щодо ефективного здійснення виконавства якості. При цьому враховувалися індивідуально-психологічна специфіка кожного з учнів та їх вікові особливості. Головним завданням констатуючого експерименту було визначення рівнів сформованості комплексу професійно важливих виконавських якостей в учнів різного віку дитячих музичних шкіл. Для вирішення цього завдання були виявлені критерії за кожним з компонентів, за допомогою яких оцінювалось виконання учнів:

1. Стан розвиненості індивідуально-психологічних музично-виконавських здібностей;

2. Рівень сформованості емоційно-вольових якостей;

3. Мотиваційна активність.

Стан розвиненості індивідуально-психологічних музично-виконавських здібностей передбачав вміння учнів адекватно сприймати та відтворювати музичний твір на необхідному рівні виконавської майстерності безпомилково, яскраво, виразно [4].

Рівень сформованості емоційно-вольових якостей залежав від вміння учнів керувати емоційною сферою під час виступу, миттєво реагувати на зовнішні перешкоди та швидко долати вольовим посилом негативні прояви сценічного хвилювання. Мотиваційна активність індивіда простежувалася в позитивній домінанті виконання, бажанні грати краще, ніж інші музиканти, прагненні до лідерства, швидкому нівелюванню стресогенних факторів та негативних впливів оточуючого середовища [5].

За розглянутими критеріями ми розподіляли учнів дитячих музичних шкіл на три групи: за високим, середнім та низьким рівнями сформованості індивідуального комплексу професійно важливих виконавських якостей. Високий рівень мали учні, які безпомилково відтворювали свою музичну програму, дотримувались стилевих особливостей композитора та епохи написання твору. При цьому вони добре керували своєю поведінкою на сцені, швидко долали всі виникаючі перешкоди, а їх виконання відрізнялося яскравістю. Виконавців,

які робили дрібні технічні або метроритмічні помилки, ми відносили до середнього рівня. В цю групу входили також учні, що непевнено володіли штриховими та динамічними особливостями стилю музичного твору. Низькому рівню відповідало слабе уявлення про композитора та його епоху, а тому – і невідповідність інтерпретації стилю музики. Учні, що мали велику кількість технічних та метроритмічних помилок та не могли оволодіти своєю емоційною сферою, також були віднесені нами до низького рівня сформованості індивідуального комплексу професійно важливих виконавських якостей. Ці музиканти відрізнялися блідою та невиразною грою.

Констатуючий експеримент проходив в період з жовтня по грудень 2017 року. З усієї кількості учнів Новотроїцької дитячої музичної школи та Генічеської мистецької школи (130 учнів) було обрано для проведення констатуючого експерименту (70 піаністів, 20 скрипалів, 20 гітаристів, 10 баяністів, 10 духовиків). Перевірка виконавських здібностей учнів проходила в два етапи. Відомо, що однією з найважливіших сторін комплексного розвитку професійно важливих виконавських якостей учнів є своєчасний та цілеспрямований розвиток техніки. Тому, на першому етапі перевірялася технічна підготовка учнів, яка проходила під час конкурсу етюдів. Програма конкурсу містила в собі етюди, п'єси інструментального характеру, гами, арпеджіо. Особливо зверталася увага на індивідуально-психологічні можливості учнів.

Вік музикантів-початківців обумовлював володіння окремими виконавськими прийомами, які розкривалися в невеличких за об'ємом творах. Учні середніх класів повинні були показати розвиток “моторики” пальців під час виконання дрібної техніки. В учнів старших класів оцінювалась крупна техніка (акордова, октавна), а також гнучкість та витривалість при виконанні послідовностей зі зміною напрямку руху.

Другий етап констатуючого експерименту проходив під час відкритих академічних виступів учнів за перше півріччя 2017 навчального року, де виконувалися різнохарактерні твори.

На основі експериментальних даних першого етапу констатуючого експерименту серед учнів-піаністів було зафіксовано такі рівні сформованості комплексу професійно важливих виконавських якостей: високий – 21 % учнів, середній – 49 %, низький – 30 %.

Констатуючий зріз експерименту на інструментальному відділі показав наступні результати. Серед музикантів з високим рівнем сформованості професійно важливих виконавських

якостей опинилися 8 % респондентів. Середній рівень продемонстрували 63 %, низький рівень був відмічений в 29 % музикантів.

Другий етап експерименту проходив під час відкритого виступу учнів за перше півріччя 2017 навчального року. Учні виконували різнохарактерні музичні п'єси. На цьому етапі велике значення приділялося відповідності твору композиторському задуму, враховувались форма та художньо-образний зміст п'єс. Також учні диференціювалися за вірністю втілення стильових особливостей творів. На другому етапі експерименту ми розрізняли три рівні сформованості професійно важливих виконавських якостей учнів окремо по відділах.

Серед піаністів 10 % продемонстрували високий рівень сформованості комплексу професійно важливих виконавських якостей, 61 % – середній, 29 % – низький. У порівнянні з першим етапом експерименту спостерігалася більш емоційна неврівноваженість учнів. Загальною помилкою багатьох було недостатнє висвітлення стилістичних та жанрових особливостей творів.

Проведення другого етапу експерименту на інструментальному відділі відбувалося в тих же умовах, що і у піаністів (відкритий концертний виступ за перше півріччя). Високий рівень сформованості показали 8 % учнів. До середнього рівня віднесено 70 % виконавців. Низький рівень у 22 % учнів.

За результатами констатуючого експерименту відмічена перевага кількості школярів з низьким та середнім рівнем сформованості професійно важливих виконавських якостей, що доводить необхідність їх формування з метою адекватного творчого становлення учнів дитячих музичних шкіл.

Формуючий експеримент проводився на базі Новотроїцької дитячої музичної школи в період з вересня 2017 по квітень 2019 року. Основний контингент випробуваних склали учні 2-7 класів (експериментальна група – 36 дітей; контрольна група – 36 дітей) різної виконавської спеціалізації. Респонденти підбиралися таким чином, щоб кожному учневі експериментальної групи відповідав по загальній музичній підготовці й своїм особливостям (стать, вік, індивідуально-психологічні властивості, здібності) учень контрольної групи. Респонденти контрольної й експериментальної груп диференціювалися по ступеню індивідуального реагування на стресову ситуацію виступу (три підгрупи):

- перша підгрупа – “універсальні” типи виконавців (позитивне реагування) – в умовах “сцени” показує кращі результати в порівнянні з результатами в класі;

- друга підгрупа – “репродуктивні” типи (нейтральне реагування) – ситуацію сценічного виступу ідентифікує для себе умовам класу;

- третя підгрупа – “комплексуючі” типи (негативне реагування) – демонструє на сцені гірші результати, в порівнянні з результатами в класі.

Мета формуючого експерименту полягала в апробації й впровадженні перспективних моделей індивідуальних комплексів професійно важливих виконавських якостей в процесі цілеспрямованої підготовки учнів до умов виконавської діяльності.

В процесі проведення формуючого експерименту були вирішені наступні завдання:

1) апробовані моделі формування комплексів професійно важливих виконавських якостей, адекватних певному типові музиканта-інструменталіста;

2) розкриті психолого-педагогічні умови корекції й закріплення перспективного виконавського “іміджу” музиканта;

3) впроваджений у практику комплекс психолого-педагогічних методів ефективного формування оптимального комплексу професійно важливих виконавських якостей інструменталіста.

Формуючий експеримент проводився в декілька органічно взаємозалежних між собою етапів.

Для перевірки ефективності створеної моделі респонденти експериментальної групи оцінювалися до і після освоєння ними запропонованої моделі. Результати учнів контрольної групи визначалися по тим же критеріям, що й в музикантів експериментальної групи. Оцінка рівня виконавської майстерності й ступеню сформованості індивідуального комплексу професійно важливих виконавських якостей інструменталіста включала наступні критерії (початковий рівень музичної підготовки, стабільність, надійність, емоційність, артистизм виконання).

В результаті проведеного експерименту виявлене, що внаслідок цілеспрямованого педагогічного впливу, саморегуляції індивідуально-психологічних властивостей у респондентів експериментальної групи відбулися якісні зміни: рух вбік екстраверсії, пластичності, зниження емоційної збудливості, збільшення швидкості реагування, підвищення загальної активності.

Загальна активність підвищилася в 67 % музикантів-інструменталістів експериментальної групи, у виконавців контрольної групи зміна активності простежувалася тільки в 17 %. Зниження активності відзначено в 6 % інструменталістів експериментальної групи, тоді

як у виконавців контрольної групи – 33 %. Показники активності залишилися колишніми в 27% випробуваних експериментальної групи й 50% учнів контрольної групи. Пластичність розглядається нами як здатність музиканта-інструменталіста вільно адаптуватися в різних умовах виконавської діяльності, а також необхідна передумова формування оптимального індивідуального комплексу професійно важливих виконавських якостей. Згідно з підсумковими даними формуючого експерименту значимі зрушення вбік пластичності відзначені в учнів експериментальної групи – 54 %. Тоді як в учнів контрольної групи – 17 %. Негативні зміни ми констатували в 27 % виконавців контрольної групи й в 5,5 % музикантів експериментальної групи. Збереження початкового показника спостерігалось в 56 % інструменталістів контрольної групи й 30,5% музикантів експериментальної групи.

По такому показникові як екстраверсія-інтроверсія виявлені значимі для формування перспективного індивідуального комплексу професійно важливих виконавських якостей зрушення вбік екстраверсії в представників експериментальної групи (61 %). Рух вбік екстраверсії (17 %) і інтроверсії (14 %) простежувалося в учнів контрольної групи. Відсутність змін ми констатували в 39 % випробуваних експериментальної групи й 69 % в представників контрольної групи.

Враховуючи, що для стабільності та надійності концертного виступу в цілому велику роль грає емоційна стійкість (висока врівноваженість) інструменталіста, ми в процесі формування комплексу професійно важливих виконавських якостей прагнули нівелювати зайву емоційну збудливість інструменталіста. Зниження емоційної збудливості спостерігалось в 50 % респондентів експериментальної групи, у контрольній групі даний факт відзначений в 11 % інструменталістів. Збереження початкового рівня ми констатували в 44 % дітей експериментальної групи, 67 % у представників контрольної групи. Підвищення рівня емоційної збудливості відзначене в 22 % виконавців контрольної групи, в 6 % експериментальної групи.

Збільшення швидкості реагування впливає на результативність музично-виконавської діяльності. За даними формуючого експерименту часткова зміна темпу реакцій відзначена в 47 % музикантів експериментальної групи, у контрольній групі результати склали 6 %. Показник темпу реакцій залишився незмінним в 50 % учнів експериментальної групи та в 88 % виконавців контрольної групи. Зниження темпу

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ВИКОНАВСЬКИХ ЯКОСТЕЙ
УЧНІВ ШКІЛ ЕСТЕТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ**

реакцій зафіксоване у виконавців експериментальної – 3 %, і контрольної (6 %) груп. Можна констатувати, що темп реакцій і рівень емоційної збудливості слабо піддаються цілеспрямованій корекції.

Виявлена позитивна корекція індивідуально-психологічних властивостей (інтроверсія - екстраверсія; ригідність – пластичність; емоційна збудливість – урівноваженість; повільний – швидкий темп реакцій; низька – висока активність) інструменталіста значимо вплинула на зміну (поліпшення) стабільності, надійності артистизму виконання в цілому. Серед випробуваних експериментальної групи 67 % інструменталістів підвищили стабільність виступу (14 % – кардинальні зміни; 53 % – часткові зміни). За результатами стабільність залишилася на колишньому рівні в 33 % виконавців. З них в 30,5 % відзначена висока стабільність виступу до і після формуючого експерименту, а 2,5 % показали низький рівень стабільності.

У учнів контрольної групи в порівнянні з результатами експериментальної групи часткове підвищення стабільності спостерігалось тільки в 11 % інструменталістів. Збереження колишнього рівня стабільності ми констатували в 59 % виконавців. Зниження рівня стабільності виступу відзначене в 30 % учнів контрольної групи.

Зміни показника емоційності значимо в експериментальній групі (56 % випробуваних). Збереження колишнього рівня – в 44 % виконавців. В контрольній групі ситуаційне поліпшення емоційності спостерігалось в 5,5 % виконавців. Показники емоційності залишилися колишніми в 89 % інструменталістів. З них 47 % зберегли високі показники емоційності, 14% відсотків виконавців виступали нерівноцінно залежно від умов виконавської діяльності. Низькі показники емоційності відзначені в 28 % учнів контрольної групи. Зниження рівня емоційності спостерігалось в 5,5 % учнів контрольної групи.

В процесі формуючого експерименту значимі зрушення відбулися по такому показникові як надійність (81 %). Кардинальне поліпшення відзначене в 14 % інструменталістів експериментальної групи, в 67 % зафіксоване

значне підвищення початкового рівня. Високий рівень надійності зберігся в 19 % музикантів експериментальної групи. В контрольній групі часткове поліпшення ми констатували в 11 % виконавців. Початковий рівень залишився колишнім в 69 % учнів. Зниження рівня надійності відзначене в 20 % випробуваних контрольної групи.

Зміна показника артистизму в експериментальній групі виявилось значимим (53%). Збереження початкового рівня артистизму відзначене в 47 % випробуваних експериментальної групи. З них високий рівень артистизму показали 39 % інструменталістів, 8 % продемонстрували низький рівень артистизму. В контрольній групі показник артистизму ситуаційно змінився (часткове підвищення) в 5,5 % виконавців. Зниження рівня відзначене в 11 % інструменталістів. Початковий рівень артистизму залишився колишнім у 83,5 % музикантів.

Виявлені нами в процесі формуючого експерименту позитивні зміни структурних взаємозв'язків індивідуально-психологічних особливостей виконавців значимо позначилися на підвищенні рівня виконавської майстерності в цілому й загальній результативності виконання. Якщо рівень основних показників (початковий рівень музичної підготовки, стабільність, надійність, емоційність, артистизм) за результатами 1-го стартового зрізу в контрольній і експериментальній групах був практично однаковий, то за результатами підсумкового зрізу різниця значно збільшилася (див. таблицю 1). Це говорить про те, що приріст показників між першим і підсумковим зрізом по шкалі балів являється суттєвим.

Статистичний аналіз результатів формуючого експерименту свідчить про ефективність методів формування професійно важливих виконавських якостей музиканта. В результаті педагогічної корекції й самокорекції виконавських якостей музикантів рівень прояву виконавської майстерності змінився (значно виріс). Значимість змін установлена за допомогою критерію Вілкоксона. Різниця рівнів виконання до й після корекційного педагогічного впливу значиме на рівні значимості $L = 0,01$.

Таблиця 1.

Показники сформованості індивідуального комплексу професійно важливих виконавських якостей учнів

Типи виконавців	Контрольна група		Експериментальна група	
	I	II	I	II
Універсальні	9,05	8,33	9,1	10,5
Репродуктивні	8,2	7,5	8,3	9,1
Комплексуючі	7,5	6,1	7,2	8,5

Вимір значимих відмінностей рівнів прояву виконавської майстерності й сформованості професійно важливих виконавських якостей музиканта, які були здійснені в контрольній групі показали в цілому зниження прояву виконавської майстерності й недостатню сформованість цього комплексу на статистично значиму величину. За критерієм Вілкоксона зниження рівня виконавської майстерності значиме на рівні значимості $L=0,01$. Констатуємо, що проведена психолого-педагогічна корекційна робота впливає на підвищення якісного рівня прояву виконавської майстерності, а її відсутність (особливо для стресонестійких музикантів) – або не сприяє, або приводить до значного зниження даного рівня.

Підводячи підсумки формуючого експерименту, можна стверджувати, що для ефективного пристосування індивідуально-психологічних властивостей майбутнього музиканта до специфічних умов музично-виконавської діяльності педагогічно доцільно:

1) формування перспективного для даного музиканта індивідуального комплексу професійно важливих виконавських якостей;

2) створення й фіксування умов, необхідних для його формування;

3) застосування загальних і індивідуальних психолого-педагогічних методів корекції індивідуальних професійно важливих виконавських якостей майбутніх музикантів.

Висновки. 1. Індивідуально-психологічні особливості музиканта (екстраверсія-інтроверсія, ригідність-пластичність, темп реакцій, емоційна зрівноваженість-збудженість, загальна активність) виступають важливим компонентом ієрархічно взаємозв'язаного комплексу професійно важливих виконавських якостей.

2. За характерною специфікою пристосування до умов виконавської діяльності учні розподілялися на три групи (виконавські типи): універсальні, репродуктивні та комплексуючі.

3. Перспективні напрямки формування професійно важливих виконавських якостей: компенсаторне взаємодоповнення слабого та сильного типів, компенсаторна взаємодія сильних типів, корекція інтровертованого типу у бік екстравертованого.

4. В процесі проведення формуючого експерименту було визначено значне поліпшення результатів за окремими компонентами комплексу професійно важливих виконавських якостей в учнів різного віку.

5. Оптимально сформований комплекс професійно важливих виконавських якостей дозволяє інструменталістам демонструвати

ефективні результати в різних умовах музично-виконавської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навчальний посібник. Київ, 2012. 256 с.

2. Йоркіна Н.В., Черняк Є.Б. Особливості прояву гендерних відмінностей інструменталістів у процесі музично-виконавської діяльності. Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. № 24 (1–2018). С. 63 – 68.

3. Лучинина О.С. Личностно-ориентированная музыкальная психокоррекция. Астрахань, 2013. 178 с.

4. Черняк Є.Б., Йоркіна Н.В. До проблеми формування психолого-виконавської майстерності в контексті компенсаторних можливостей особистості // Матеріали міжнародної наукової конференції *Мистецька освіта: традиції і новації*. Мелітополь, 2014. С. 146 – 148.

5. Черняк Є.Б. Методичні аспекти формування професійно-виконавських компетенцій музикантів з різними індивідуально-психологічними особливостями. Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць. Кам'янець – Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. № 20(1 – 2016). С. 163 – 168.

6. Черняк Є.Б., Йоркіна Н.В. Формування гендерної компетентності студентів у процесі їх підготовки до умов виконавської діяльності. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія, 2018. № 2(16). С. 102 – 109.

REFERENCES

1. Bekh, I.D. (2012). *Osobystist u prostori dukhovnoho rozvytku* [Personality in the space of spiritual development]. Kyiv, 256 p. [in Ukrainian].

2. Iorkina, N.V. & Cherniak, Ye.B. (2018). *Osoblyvosti proiavu hendernykh vidminnostei instrumentalistiv u protsesi muzychno-vykonavskoi diialnosti* [Features of manifestation of gender differences of instrumentalists in the process of musical performance]. *Pedagogical Education: Theory and Practice. Collection of scientific works. Kamenetz-Podolsk National University named after Ivan Ogienko. Kamenetz-Podolsk, 24(1-2018), pp. 63 – 68.* [in Ukrainian].

3. Luchinina, O.S. (2013). *Lichnostno-orientirovannaya muzykalnaya psikhokorreksiya* [Person-oriented musical psychocorrection]. Astrakhan, 178 p. [in Russian].

4. Cherniak, Ye.B. & Yorkina, N.V. (2014). Do